

सोमाहुतिर्भागवः। अग्निः। अनुष्टुप्।

होताजनिष्ट चेतनः पिता पितृभ्य ऊतये।

प्रयक्षञ्जेन्यं वसु श्केम वाजिनो यमम् ॥ २.००५.०१

होता- देवाहाता । चेतनः- चैतन्यधारामयः । पिता- पालकः । पितृभ्यः- अस्मद्गुरुभ्यः । ऊतये- रक्षायै । अजनिष्ट- आविर्भूतः । वाजिनः- शोभनगतिमन्तो वयम् । प्रयक्षम्- प्रकर्षेण पूज्यम् । जेन्यम्- जयशीलम् । यमम्- नियमाख्यम् । वसु- धनम् । श्केम- अग्निप्रसादेन प्राप्तुं शक्नुमः ॥१॥

आ यस्मिन्सप्त रश्मयस्तता यज्ञस्य नेतरि।

मनुष्वदैव्यमष्टमं पोता विश्वं तदिन्वति ॥ २.००५.०२

यस्मिन् । यज्ञस्य नेतरि सति । सप्त रश्मयः । आ तताः- विस्तृताः । पोता- शोधकः । मनुष्वत्- विवेकयुक्तम् । दैव्यम्- दिव्यम् । अष्टमम्- सप्तरश्मिविशिष्टमष्टमं सूर्यभूतम् । विश्वम्- विश्वरूपम् । तत्- तद्धाम । इन्वति- व्याप्नोति ॥२॥

दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्माणि वेरु तत्।

परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत् ॥ २.००५.०३

यत्- यदा । ईम्- एनम् । अनु- अनुसृत्य । दधन्वे- उपासको भावनां धारयति । ब्रह्माणि- मन्त्रान् । वोचत्- वदति । तत्- अग्न्यनुसन्धानम् । वेः- कामयते । तदा । अग्निः सर्वभूतहितक्रतुः । विश्वानि- सर्वाणि । काव्यानि- तस्य दर्शनानि । परि- परितो व्याप्नोति । नेमिः- बहिर्वेष्टनवलयः । चक्रम्- रथाङ्गम् । इव । अभवत् ॥३॥

साकं हि शुचिना शुचिः प्रशास्ता क्रतुनाजनि।

विद्वाँ अस्य व्रता ध्रुवा वया इवानु रोहते ॥ २.००५.०४

शुचिना- परिशुद्धेनोपासकेन । साकम्- सार्धम् । हि- खलु । शुचिः- परिशुद्धोग्निः । प्रशास्ता-
धर्मशिक्षकः । क्रतुना- प्रज्ञया । अजनि- जातः । विद्वान्- ज्ञानी । अस्य- एतस्य । व्रता- धर्मा
नियतयो वा । ध्रुवा- सनातनाः । वया इवानु रोहते- तरोः शाखा इव वर्धन्ते ॥४ ॥

ता अस्य वर्णमायुवो नेष्टुः सचन्त धेनवः ।

कुवित्सृभ्य आ वरं स्वसारो या इदं ययुः ॥ २.००५.०५

याः- ये । स्वसारः- स्वतः सरणशीलाः । इदम्- एतदुपासनम् । ययुः- सरन्ति । ताः- ते । आयुवः-
व्याप्ताः । धेनवः- चिद्रश्मयः । नेष्टुः- नेतुरग्नेः । वरम्- श्रेष्ठम् । वर्ण- रूपम् । कुवित्- बहुधा ।
तिसृभ्यः- भूर्भुवःसुवराख्यभूमिकाभ्यः । आ- आभिमुख्येन । सचन्त- सङ्गच्छन्ति ॥५ ॥

यदीं मातुरुप स्वसां घृतं भरन्त्यस्थित ।

तासामध्वर्युरागतौ यवो वृष्टीव मोदते ॥ २.००५.०६

यदि- यदा । स्वसा- तनया । मातुः- मातृवत् । उप- अग्न्यन्तिके । घृतम्- पूतनवनीतं पूतचित्तं
वा । भरन्ती अस्थित- भरति । तासाम्- तदा तासां तनयानाम् । आगतौ- तस्मिन्नेव
यज्ञकरणसम्प्रदाये प्राप्ते । यवः- धान्यम् । वृष्टीव- वृष्ट्या इव । अध्वर्युः- ध्वररहितकर्मक्रतुरग्निः ।
मोदते- तुष्यति । सनातने धर्मे सन्तत्या अभिनिवेशेनाग्निस्तुष्यतीति भावः ॥६ ॥

स्वः स्वाय धायसे कृणुतामृत्विगृत्विजम् ।

स्तोमं यज्ञं चादरं वनेमा ररिमा वयम् ॥ २.००५.०७

स्वः स्वाय धायसे- आत्मनैवात्मधारणाय । ऋत्विक्- ऋत्विक्भूतोग्निः । ऋत्विजम्- आर्त्विज्यम् ।
कृणुताम्- करोतु । आत्- अनन्तरम् । वयम् । अरम्- तृप्तिमयम् । स्तोमम्- मन्त्रमयम् । यज्ञम् ।
वनेम- सम्भजेम । ररिम- हविर्द्वयः ॥७ ॥

यथा विद्वान् अरं करद्विश्वेभ्यो यजतेभ्यः ।

अयमग्ने त्वे अपि यं यज्ञं चकृमा वयम् ॥ २.००५.०८

अग्ने- पावक सर्वभूतहितक्रतो । यथा । विद्वान्- विद्यावान् । विश्वेभ्यः- सर्वेभ्यः । यजतेभ्यः-

पूज्येभ्यो देवेभ्यः । अरंकरत्- हव्यं समर्पयति । तथा । यम् । यज्ञम् । वयम् । चकृम- कुर्मः ।

अयम्- स यज्ञः । त्वे- त्वयि । अपि- एव भवतु ॥८ ॥

Dr. Rangraji